

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ СТУДЕНТІВ ЗВО ДО ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR SHAPING UNIVERSITY STUDENTS' MOTIVATION TO STUDY A FOREIGN LANGUAGE

Статтю присвячено важливій педагогічній проблемі формування мотивації здобувачів вищої освіти до вивчення іноземної мови. Визначено, що пізнавальна умотивованість студентів ЗВО щодо опанування іноземної мови виступає однією зі складових структури особистості фахівця, а також основою розвитку міжкультурної та комунікативної компетентності, збагачення сфери знань, формування риторичних (лінгвістично-мовленнєвих) умінь, підвищення рівня культури фахового спілкування як рідною, так і іноземною мовами. Поняття мотивації студентів до вивчення іноземної мови трактується як: комплекс мотивів навчання, що відображають готовність, потребу, зацікавленість, ініціативність і бажання особистості навчатися іноземної мови та отримувати відповідні знання, вміння та навички; сукупність психічних процесів, які спрямовують і спонукають особистість на максимальну активізацію власної вольової, когнітивної сфери та використання внутрішньої енергії і фізичних зусиль у напрямку глибокого і всебічного пізнання іноземної мови. Обґрунтовано, що формування мотивації студентів до вивчення іноземної мови найбільш оптимально проходить під час опанування дисциплін відповідного спрямування і залежить, зокрема, від розроблених спеціальних педагогічних умов, впровадження яких в освітній процес забезпечує реалізацію цілеспрямованого психологічного, стимулюючого та розвивального впливу на свідомість здобувачів вищої освіти з метою активізації їх пізнавального інтересу до іноземної мови, а також усвідомлення власних навчальних потреб і внутрішніх мотивів діяльності. У статті розроблено та представлено низку педагогічних умов формування мотивації студентів до вивчення іноземної мови: застосування індивідуально-диференційованого підходу при вивченні студентами іноземної мови; залучення здобувачів вищої освіти до активно-творчого занурення у мовленнєве середовище; реалізації фасилітативної підтримки студентів у процесі навчання іноземної мови.

Ключові слова: мотивація, іноземна мова, студенти, здобувачі вищої освіти, професійна підготовка, компетентності, педагогічні умови.

The article addresses a significant pedagogical issue related to the formation of motivation among higher education students in learning a foreign language. It is determined that students' cognitive motivation for mastering a foreign language constitutes an integral component of a specialist's personality structure and serves as the foundation for the development of intercultural and communicative competence, the enrichment of knowledge, the formation of rhetorical (linguistic and speech-related) skills, and the enhancement of professional communication culture in both native and foreign languages.

The concept of students' motivation to learn a foreign language is interpreted as a complex of learning motives that reflect an individual's readiness, need, interest, initiative, and desire to acquire a foreign language and develop corresponding knowledge, skills, and competencies as well as a set of psychological processes that direct and stimulate an individual to maximize the activation of their volitional and cognitive spheres, as well as the use of internal energy and physical effort, in the pursuit of in-depth and comprehensive foreign language acquisition.

It is substantiated that the formation of students' motivation to learn a foreign language is most effectively achieved through the study of discipline-specific courses and depends, in particular, on specially developed pedagogical conditions. The implementation of these conditions in the educational process ensures a targeted psychological, stimulating, and developmental impact on students' consciousness, with the aim of enhancing their cognitive interest in a foreign language and fostering awareness of their own educational needs and intrinsic motives for learning.

The article develops and presents a set of pedagogical conditions for fostering students' motivation to learn a foreign language, including: the application of an individualized and differentiated approach in foreign language instruction; the engagement of higher education students in actively and creatively immersing themselves in a linguistic environment; the implementation of facilitative support for students in the process of foreign language learning.

Key words: motivation, foreign language, students, higher education learners, professional training, competencies, pedagogical conditions.

УДК 378.147:81'243
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2025/81.1.28>

Кайтан Н.В.,
ст. викладач кафедри
кримськотатарської філології
та загальноуніверситетських дисциплін
Таврійського національного
університету імені В.І. Вернадського

Постановка проблеми у загальному вигляді.

У нормативних документах України: Законі України «Про освіту» (2017), Законі України «Про вищу освіту» (2014), в Указі Президента України «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» (2013) визначаються основні компетентності сучасного фахівця, зокрема, здатність володіти уміньми та навичками міжособистісної комунікації та професійного спілкування іноземною мовою. У концепції Ради Європи «The Key Competences for Lifelong Learning – A European

Framework» (2007) також вказується, що серед восьми ключових компетентностей представника європейської спільноти вирізняються: здатність спілкуватися рідною та іноземною мовами, а також уміння вчитися. Дані компетентності «формуються в рамках традиційних дисциплін і тому, як правило, закріплені в предметно-базових курикулах», вказує О. Ярова [10, с. 156].

Входження України у євроінтеграційні процеси, поглиблення міжнародних політичних, соціально-культурних, економічних, освітніх взаємозв'язків

актуалізує вирішення проблеми формування позитивного ставлення та підвищення мотивації студентів ЗВО різних спеціальностей до вивчення іноземної мови. Адже, знання іншої мови на рівні володіння фаховим тезаурусом демонструє конкурентоспроможність спеціаліста, високий рівень його професійної підготовки та відкриває нові перспективи на ринку праці, в житті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема формування мотивації студентів ЗВО до вивчення іноземної мови розглядається сучасними науковцями у різних аспектах: в контексті активізації інтересу студентів немовних спеціальностей до іншомовної підготовки (І. Іванченко, Т. Колесник, Є. Костик, О. Міненко та ін.); як основу розвитку міжкультурної та професійної комунікативної компетентності фахівців (М. Андріяшевська, М. Козак, І. Лопатинська, І. Орищук, О. Язловицька та ін.); в ракурсі розробки сутнісних характеристик, структури та чинників підвищення мотивації навчання іноземної мови у здобувачів вищої освіти (Л. Гапоненко, В. Гриценко, В. Лучкевич, Т. Ясинська та ін.). Проте, сьогодні ще не вистачає наукових робіт, в яких би розроблялися конкретні організаційно-методичні засади (педагогічні принципи, умови, технології, форми, засоби і методи) формування стійких пізнавальних мотивів майбутніх фахівців до вивчення іноземної мови.

Формулювання цілей статті (постановка завдання) полягає в теоретичному обґрунтуванні та розробці педагогічних умов формування мотивації студентів ЗВО до вивчення іноземної мови.

Виклад основного матеріалу дослідження. Мотивацію учені розглядають як один з основних психічних механізмів, що виявляє та регулює потребу, поведінкову та цілепокладальну функцію свідомості і виражається у спонуканні людини до задоволення суб'єктивних мотивів діяльності особистості, зокрема пізнавальної. Вищою формою мотивації є наявність стійких мотивів та інтересів, виявлення вольових зусиль у досягненні запланованих результатів та отримання позитивних емоцій і почуттів від їх реалізації. У педагогіці формування позитивної навчальної мотивації розцінюється як сукупність психологічних впливів та практичних дій з метою досягнення більш глибокої зацікавленості студентів предметом і змістом навчання, активізації їх пізнавального інтересу, стимулювання власних дій щодо визначення індивідуальних цілей і завдань професійної освіти.

Дослідники вважають, що основним джерелом саморозвитку особистості, зокрема у процесі професійної освіти, виступає пізнавальна мотивація та самомотивація учіння. К. Короткевич зазначає, що «для студента як для суб'єкта освіти висока професійна самомотивація відіграє роль непереборної внутрішньої сили, яка не тільки спонукає й спрямовує діяльність на подолання труднощів

навчання, дає чітке бачення власних цілей і задач, найбільш оптимальних та ефективних способів досягнення запланованих результатів, а й виступає показником високого рівня внутрішньої енергії, волі та самоорганізації особистості» [5, с. 109]. Основою самостійного мотивування студентів до професійної освіти виступають: визначення та осмислення професійних мотивів діяльності, реалізація вольових зусиль щодо їх здійснення. І. Іванченко та Т. Колесник зауважують: «Відомо, що саме мотивація здійснює загальний стимулюючий вплив на протікання розумових процесів, стає джерелом інтелектуальної та творчої активності особистості та позитивно впливає на якість знань; вона є найважливішою внутрішньою умовою розвитку прагнення до самоосвіти та має діагностичне значення, тобто є показником багатьох важливих якостей особистості» [3]. Отже, мова йде про внутрішню мотивацію, яка виходить із спонукального самовпливу і самостійної ініціативи особистості, що у комплексі з реалізацією задоволення власних інтересів та пізнавальних потреб, забезпечують ефективну і успішну діяльність в обраній сфері.

Іноземна мова як навчальна дисципліна включена у програму циклу загальної підготовки майбутніх фахівців різних спеціальностей і виступає основою формування їх лінгвокомпетентності. Проте, на якість іншомовної підготовки студентів та підвищення їх мотивації до вивчення цієї дисципліни впливає низка негативних чинників, які полягають у такому: 1) на нефілологічних факультетах навчаються студенти з різним рівнем володіння іноземною мовою, різними здібностями до її опанування; 2) на вивчення іноземної мови, як правило, відводиться недостатня кількість годин занять (як лекційних, так і практичних, самостійних), що не дозволяє здобувачам опанувати її на професійно-належному рівні; 3) педагогіка навчання іноземної мови потребує осмислення ролі пізнавальної мотивації суб'єкта освіти та певного оновлення форм, засобів та методів навчання іноземної мови, зокрема таких, які б забезпечили підвищення персонального інтересу та особистісної зацікавленості студентів у досягненні визначених цілей і результатів.

У нашому дослідженні мотивацію до вивчення іноземної мови ми визначаємо як: 1) комплекс мотивів навчання, що відображають готовність, потребу, зацікавленість, ініціативність і бажання особистості навчатися іноземної мови та отримувати відповідні знання, вміння та навички; 2) сукупність психічних процесів, які спрямовують і спонукають особистість на максимальну активізацію власної вольової, когнітивної та емоційної сфери і використання внутрішньої психічної енергії і фізичних зусиль у напрямку глибокого і всебічного пізнання іноземної мови.

В сучасній науці напрацьовано суттєвий доробок в галузі дослідження феномену педагогічних умов та їх використання як засобу ефективної організації навчального процесу. У словниках психолого-педагогічного спрямування поняття «педагогічні умови» тлумачиться як спеціально створені в освітньому середовищі обставини, що забезпечують найбільшу продуктивність та результативність навчального процесу. О. Дурманенко зауважує: «Педагогічні умови ми визначаємо як особливості організації навчально-виховного процесу у вищому навчальному закладі, що детермінують результати виховання, освіти та розвитку особистості студента, об'єктивно забезпечують можливість їх досягнення» [2, с. 136].

Зважаючи на реалії різнорівневої іншомовної підготовки абітурієнтів при вступі на навчання у ЗВО, підкреслюємо важливість при формуванні навчальної мотивації студентів впроваджувати педагогічну умову – *застосування індивідуально-диференційованого підходу при вивченні студентами іноземної мови*. «Орієнтація на середній рівень володіння студентами іноземною мовою – домінуюча характеристика традиційної педагогічної системи навчання іноземної мови професійного спрямування у вищій школі. Такий підхід нівелює індивідуалізацію навчання, не враховує активізацію резервних навчальних можливостей студентів, що призводить до їх психологічного травмування», вказує М. Козак [4, с. 85]. Усвідомлення деякими студентами певних вад і недоліків своєї попередньої підготовки з іноземної мови може суттєво перешкоджати подальшому навчанню та здійснювати негативний вплив, у тому числі, на мотиваційну сферу. Проте, «завдання викладача полягає в обліку індивідуальних, особистісно значущих мотивів, а також у підтримці та розвитку пізнавального та комунікативного мотивів, що визначають прагнення студента до отримання знань та подальшого обміну ними з партнерами зі спілкування, що стимулюють їхнє бажання професійного та кар'єрного зростання» [9, с. 104]. В. Лучкевич наголошує, що диференційований підхід при вивченні іноземної мови спрямовує викладача на урахування ментальних, культурних, соціальних та індивідуальних чинників розвитку особистості студента і дозволяє певним чином змінювати, варіювати та комбінувати навчальну інформацію, методи та засоби освітньої діяльності, виходячи з рівня підготовки здобувачів, щоб забезпечити максимально високі результати навчання кожного з них [8].

Вважаємо, що педагогічна умова *залучення здобувачів вищої освіти до активно-творчого занурення у мовленнєве середовище* виступає важливим організаційно-педагогічним інструментом активізації мотивації пізнання іноземної мови. Мовленнєве середовище в освітніх процесах має характеристики міжособистісного,

когнітивно-пізнавального та емоційно-комунікативного осередку або лінгвокультурного та інформаційного простору, який «відіграє життєво важливу роль у формуванні мовних здібностей, когнітивного розвитку, культурної ідентичності людини та є важливим чинником формування мовного розвитку та білінгвізму» [10, с. 72]. Занурення в це середовище на аудиторних та позааудиторних заняттях передбачає реалізацію більш інтенсивної адаптації студентів до умов навчання на основі всебічного та інтенсивного «оточення» іншомовним інформаційним контентом, використання автентичних дидактичних матеріалів, моделювання та проєктування реальних ситуацій, застосування методів заохочення студентів до спілкування іноземною мовою.

Найбільшою перевагою занурення здобувачів у мовленнєве середовище виступає інтенсивне використання культурно-лінгвістичних елементів іноземної мови як найбільш цікавих, цінних і своєрідних трансляторів її глибинної сутності. Мовленнєве середовище передає ідею вивчення іноземної мови не лише на заняттях та за підручниками, а включення її в усі аспекти життя, перш за все, комунікативний. У контексті формування мотивації до вивчення іноземної мови дотримання означеної умови додатково сприяє створенню сприятливої психологічної атмосфери для більшої упевненості студентів у власних силах; чіткому окресленню реальних цілей і завдань навчання; залученню до повсякчасного і спрямованого використання іноземної мови у різних видах діяльності.

У формуванні позитивних мотивів вивчення іноземної мови важливим є встановлення ділових, партнерських і довірливих стосунків між студентами та викладачами. У контексті цього вважаємо важливим дотримання педагогічної умови: *реалізації фасилітаційної підтримки студентів у процесі навчання іноземної мови*. Педагогічну фасилітацію (facilitate – у перекладі «допомагати», «спрямовувати») науковці розглядають як особливий психологічний інструмент, створений для продуктивної регуляції та підвищення ефективності колективної взаємодії в освітньому процесі, надання допомоги і підтримки суб'єктам навчання.

Гуманістична основа фасилітації виражається у дотриманні взаємоповаги, толерантності, взаємодопомоги між всіма учасниками освітнього процесу. Ключовою ознакою педагогічної фасилітації виступає ефективний вплив на емоційну та мотиваційну сферу учнів (студентів) за рахунок зміни ролі викладача як транслятора навчальної інформації на фасилітатора – людини, яка надає більшої свободи і креативності своїм підопічним, поважає їх інтереси, цілі, прагнення, спрямовує на активне виявлення ініціативи, самоорганізації, пізнавальної творчості.

«З метою підвищення результативності викладання іноземної мови й прискорення подолання труднощів під час вивчення іноземної мови є здатність викладача до фасилітуючого спілкування та створення емоційно сприятливого середовища, налагодження взаємин співробітництва й побудови освітнього процесу з урахуванням багатьох чинників (психологічних, соціальних, технічних тощо), аби не допустити розвитку в студентів почуття невпевненості в собі та страху перед очікуваними негативними оціночними судженнями викладача», – зазначено у статті І. Лопатинської та М. Андріяшевської [7, с. 213]. Задля підвищення мотивації студентів до вивчення іноземної мови викладач-фасилітатор може застосовувати спеціальні інтерактивні і творчі методи навчання, серед яких: рольові та ділові ігри, створення тематичних презентацій та проєктів, обговорення практичних завдань іноземною мовою, завдання на розвиток образно-лексичної пам'яті, мовленнєві імпровізації (на задану тему, сюжет), колективні та групові методи: «круглі столи», «запитання-відповіді», «мозковий штурм» та ін.

Висновки. Проведене дослідження довело, що мотивація до вивчення іноземної мови виступає як складне психічне утворення, що функціонує на основі активного інтересу, усвідомленої потреби та готовності здобувачів вищої освіти до особистісної та професійної самореалізації засобами іноземної мови і відображає пізнавальну спрямованість та зацікавленість у результативності власної іншомовної підготовки. Теоретично обґрунтовано доцільність впровадження в освітній процес розроблених педагогічних умов, які будуть сприяти ефективності формування мотивації студентів до вивчення іноземної мови. Перспективи подальшого дослідження даної проблеми можуть полягати в обґрунтуванні та розробці методичного забезпечення процесу формування означеного феномену у здобувачів вищої освіти на заняттях з іноземної мови.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Гапоненко Л. П. Педагогічні умови формування готовності студентів до вивчення іноземної мови, професійно спрямованої. *Педагогіка вищої та середньої школи: зб. наук. праць* / за ред. З. П. Бакум; редкол.: З. П. Бакум, Я. В. Шрамко, І. В. Шелевицький та ін. Кривий Ріг. Вип. 33. С. 42–47. DOI: <https://doi.org/10.31812/educdim.v33i0.1926>
2. Гриценко В., Ясинська Т. Активізація мотивації студентів до вивчення іноземної мови. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*. Вип. 4 (141). Одеса, 2022. С. 19–26. DOI: <https://doi.org/10.24195/2617-6688-2022-4-3>
3. Дурманенко О. Теоретичний аналіз поняття «педагогічні умови» в контексті моніторингу виховної роботи у вищому навчальному закладі. *Молодь і ринок*. 2012. № 7. С. 134–138.
4. Іванченко І. Г., Колесник Т. П. Формування мотивації до вивчення іноземної мови у студентів немовних спеціальностей http://ela.nati.org.ua:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/621/i.ivanchenko%20formuvan_motyvach.pdf?sequence=1&isAllowed=y
5. Козак М. В. Роль мотивації та шляхи її підвищення при вивченні іноземних мов. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Педагогіка. Соціальна робота*. 2015. Вип. 35. С. 84–87. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuuped_2015_35_27
6. Короткевич К. Є. Формування умінь навчальної самоорганізації майбутніх викладачів хореографічних дисциплін у процесі фахової підготовки : дис. ... доктора філософії. Кропивницький: ЦДУ ім. Володимира Винниченка, 2023. 237 с.
7. Костик Є. Формування мотивації до вивчення іноземної мови у здобувачів закладів вищої освіти на нефілологічних факультетах. *Теоретична і дидактична філологія*, 2023. Вип. 36. С. 47–55. DOI: 10.31470/2309-1517-2023-36-47-55
8. Лопатинська І. С., Андріяшевська М. С. Фасилітація як одна з умов результативності опанування іноземної мови. *Правовий часопис Донбасу*. № 2 (71), 2020. С. 212–219.
9. Лучкевич В. Впровадження диференційованого підходу до вивчення іноземної мови: теоретико-методичний аспект. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 2022. № 1 (115). С. 252–260.
10. Міненко О. В., Крічкер О. Ю., Єремєєва Н. Ф. Формування мотивації вивчення англійської мови у студентів немовних спеціальностей. *Закарпатські філологічні студії*. Ужгород: Видавничий дім «Гельветика». 2023. Вип. 30. С. 102–105.
11. Язловицька О. В. Роль мовного середовища на заняттях з іноземної мови. *International Science Journal of Education & Linguistics*. Vol. 3, No. 2, 2024, pp. 70–79. doi:10.46299/j.isjel.20240302.08.
12. Ярова О. Б. Концепт «ключові компетентності» в освітніх документах початкової школи країн Європейського Союзу. *Молодий вчений*. 2015. № 2(4). С. 155–158. http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=molv_2015_2%284%29_42
13. Oryschyn I. S. Motivation as an important factor in studying foreign languages in a non-linguistic higher education institution. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школі*. № 70, Т. 3. 2020. С. 170–174. http://pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2020/70/part_3/33.pdf